

Spis treści

Wstęp	5
1. Systematyzacja problematyki badawczej nauk prawnych.	7
1.1. Sposoby klasyfikowania nauk prawnych	7
1.1.1. Pojęcie nauki prawnej	7
1.1.2. Zastane kryteria podziału nauk prawnych	8
1.1.3. Różnorodność problematyki nauk prawnych	17
1.1.4. Zmienność problematyki badawczej nauk prawnych	21
1.2. Nauki szczegółowe o obowiązującym prawie	22
1.2.1. Więź szczegółowych nauk prawnych z praktyką społeczno-polityczną	22
1.2.2. Powiązanie problematyki dogmatycznej i socjotechnicznej oraz elementów problematyki teoretycznej w naukach szczegółowych	24
1.2.3. „Opracowywanie prawa” przez szczegółowe nauki prawne	30
1.2.4. Struktura powierzchniowa a struktura głęboka dogmatyki prawniczej	37
1.2.5. Spór o naukowość dogmatyki	40
1.3. Związek wewnętrzny marksistowskiej teorii państwa i teorii prawa	42
1.3.1. Znaczenia słowa „teoria” w naukach prawnych	42
1.3.2. Więź teorii państwa i teorii zjawisk prawnych	44
1.3.3. Pozycja prawniczej teorii państwa wśród nauk społecznych	46
1.3.4. Filiacje teorii zjawisk prawnych	48
1.4. Działy teorii prawa	49
1.4.1. Niejednorodność teorii prawa	49
1.4.2. Budowanie teorii zjawisk prawnych	52
1.4.3. Ogólna polityka prawa	54
1.4.4. Metodologia nauk prawnych	58

1.4.5. Związek teorii państwa i prawa oraz historii doktryn polityczno-prawnych	60
1.5. Problematyka nauk historyczno-prawnych a problematyka teorii prawa i szczegółowych nauk o prawie obowiązującym	61
1.6. Różnorodność nauk związanych z prawoznawstwem	65
1.6.1. Wyspecjalizowane nauki o zjawiskach społecznych związanych z działaniem norm prawnych. Problem socjologii prawa	65
1.6.2. Zastosowania innych nauk w prawoznawstwie	69
1.7. Problemy integracji nauk prawnych	72
2. Złożoność (wieloaspektowość) zjawisk prawnych	74
2.1. Zjawisko prawne	74
2.2. Aspekt formalny (językowy) zjawisk prawnych	78
2.2.1. Nieodzowność badań nad aspektem językowym zjawisk prawnych	78
2.2.2. Postać słowna norm prawnych	79
2.2.3. Język prawny i język prawniczy	81
2.2.4. Rola zastanych pojęć prawnych i prawniczych	89
2.3. Aspekt realny (socjologiczny i psychologiczny) zjawisk prawnych	93
2.3.1. Trudności rozdzielenia badań psychologicznych i socjologicznych nad zjawiskami prawnymi	93
2.3.2. Spontaniczne i instytucjonalne kształtowanie się norm prawnych	95
2.3.3. Problemy społecznej efektywności prawa	98
2.3.4. Społeczna operatywność prawa	100
2.4. Aspekt aksjologiczny zjawisk prawnych	102
2.4.1. Dyskusyjna celowość wyodrębniania „płaszczyzny aksjologicznej”	102
2.4.2. Ujęcia relatywistyczne i ujęcia absolutyzujące problematyki aksjologicznej	105
2.4.3. Współczesna rola koncepcji prawa natury	108
3. Normy prawne	110
3.1. Różnorodność koncepcji normy prawnej	110
3.1.1. Kategoria pojęciowa normy prawnej	110
3.1.2. „Istnienie” a obowiązywanie normy prawnej	111
3.2. Pojęcie normy postępowania i jej elementy treściowe	113
3.2.1. Funkcje semantyczne i funkcje pragmatyczne wypowiedzi	113
3.2.2. Wypowiedzi oceniające, postulaty, normy postępowania	116
3.2.3. Oceny i dyrektywy instrumentalne	124
3.2.4. Zakres zastosowania i zakres czynów unormowanych przez normę	129
3.2.5. Reguły dotyczące czynności konwencjonalnych	134

3.3. Uzasadnienie aksjologiczne normy	137
3.3.1. Pojęcie uzasadnienia aksjologicznego normy	137
3.3.2. Wiedza jako element uzasadnienia aksjologicznego norm	139
3.3.3. Rodzaje ocen w uzasadnieniu aksjologicznym norm	140
3.4. Uzasadnienie tetyczne normy	143
3.4.1. Pojęcie uzasadnienia tetycznego normy	143
3.4.2. Władza oparta na przemocy i przymusie	144
3.4.3. Władza oparta na autorytecie personalnym	146
3.4.4. Władza zinstytucjonalizowana	147
3.5. Przepis prawny a norma prawna	149
3.5.1. Norma prawna jako konstrukt doktryny prawniczej	149
3.5.2. Konwencje co do struktury normy prawnej wyznaczane przez założenia ideologiczne	152
3.5.3. Przepis prawny	157
3.6. Typologia norm prawnych	159
3.6.1. Normy sankcjonowane a normy sankcjonujące	159
3.6.2. Normy kompetencyjne	160
3.6.3. Normy kompetencyjne a normy nakazujące czynić użytek z kompetencji	170
3.6.4. Normy wyznaczające zobowiązania/uprawnienia	172
3.7. Pojmowanie obowiązywania normy prawnej	176
3.7.1. Ujęcia modelowe obowiązywania normy prawnej	176
3.7.2. Ujęcie sprawozdawcze obowiązywania normy prawnej	182
3.7.3. Zbieżność i rozbieżność różnych kryteriów obowiązywania normy prawnej	188
4. Struktura systemu norm prawnych	191
4.1. Dwa rodzaje powiązań norm prawnych	191
4.2. Więź treściowa (statyczna) systemu norm prawnych	193
4.2.1. Pojęcie systemu twierdzeń	193
4.2.2. Pojęcie systemu norm ze względu na więź statyczną	194
4.2.3. Sporność logiki norm	197
4.2.4. Związki norm oparte na wspólności uzasadnienia aksjologicznego	202
4.3. Więź kompetencyjna (dynamiczna) systemu norm	204
4.3.1. Formalny charakter więzi kompetencyjnej	204
4.3.2. Problemy dalszej delegacji kompetencyjnej	208
4.3.3. Problem pierwszej normy kompetencyjnej i rewolucyjnych zmian systemu prawnego	210
4.4. Współzależność więzi treściowej i więzi kompetencyjnej w systemie norm	213
4.4.1. Nieprzydatność systemu norm opartego wyłącznie na więzi kompetencyjnej dla kierowania społeczeństwem	213
4.4.2. Nieoperatywność systemu opartego tylko na więzach treściowych	215

4.4.3. Normy udzielające kompetencji normodawczej a normy merytoryczne w strukturze systemu prawnego	217
4.5. Cechy formalne systemu norm prawnych	218
4.5.1. Sposoby pojmowania „zupełności” systemu norm	218
4.5.2. Spójność formalna i spójność prakseologiczna systemu norm prawnych	225
4.5.3. Zamkniętość czy otwartość systemu norm prawnych	230
4.6. Uporządkowanie treściowe systemu prawnego	232
4.7. System norm prawnych a normy pozaprawne	233
4.7.1. Norma a podstawa jej obowiązywania	233
4.7.2. Sposoby pojmowania norm moralnych a problemy prawoznawstwa	235
4.7.3. Uzupełnianie i modyfikowanie norm systemu prawnego przez normy pozaprawne	240
5. Fakty prawotwórcze oraz reguły ich egzekucji	244
5.1. Pojęcie „źródła prawa”	244
5.2. Normatywna koncepcja źródeł prawa a teoria źródeł prawa	245
5.2.1. Normatywna koncepcja źródeł określonego systemu prawnego	245
5.2.2. Teoria źródeł prawa — jej zadania	248
5.3. Elementy rozwiniętej koncepcji źródeł prawa i jej podstawy	252
5.3.1. Podstawy ustalenia rozwiniętej koncepcji źródeł prawa	252
5.3.2. Założenia ideologiczne systemu i ich rola dla koncepcji źródeł prawa	256
5.3.3. Ustanowienie przepisów prawnych jako fakt prawotwórczy	257
5.3.4. Problematyka „niepisanych źródeł prawa”	261
5.3.5. Rola reguł egzekucji w ramach rozwiniętej koncepcji źródeł prawa	268
5.4. Teoria wykładni i normatywna koncepcja wykładni	274
5.4.1. Typy problemów dotyczących wykładni	274
5.4.2. Językowe dyrektywy wykładni	282
5.4.3. Funkcjonalne dyrektywy wykładni	292
5.5. Reguły inferencyjne jako składnik rozwiniętej koncepcji źródeł prawa	299
5.5.1. Reguły inferencyjne oparte na „wynikaniu” norm	299
5.5.2. Reguły inferencyjne oparte na wspólności założeń ocennych	302
5.6. Rola reguł kolizyjnych jako składnika rozwiniętej koncepcji źródeł prawa	304
5.6.1. Reguły kolizyjne a reguły interpretacyjne	304
5.6.2. Klasyczne reguły kolizyjne	305
5.6.3. Niezgodność norm a zbieg przepisów	307
5.7. Rola definicji legalnych w procesie egzekucji tekstów prawnych	309

6. Problematyka stosunku prawnego	312
6.1. Charakterystyka problemów prawoznawstwa dotyczących stosunku prawnego	312
6.2. Spór o pojmowanie stosunku społecznego	314
6.2.1. Określanie relacji	314
6.2.2. Stosunek społeczny faktyczny a stosunek społeczny te- tyczny	316
6.3. Problemy podstawowe związane z określeniem stosunku praw- nego	321
6.3.1. Określenie stosunku prawnego	321
6.3.2. Stosunek prawny typu zobowiązaniowego	324
6.3.3. Stosunek podległości kompetencji	328
6.4. Wyróżnianie stosunku prawnego w problematyce różnych nauk prawnych	334
6.5. Elementy wyznaczające konkretne stosunki prawne	336
6.5.1. Podmioty prawne	336
6.5.2. Fakty powodujące powstanie i wygaśnięcie stosunku prawnego	340
6.5.3. Spory o przedmiot stosunku prawnego	346
6.6. Charakterystyka sytuacji podmiotów stosunku prawnego	349
6.7. Powiązania funkcjonalne stosunków prawnych	361
6.8. Problematyka „praw podmiotowych”	364
6.8.1. Analiza formalna pojęcia „prawa podmiotowego”	364
6.8.2. Elementy ideologiczne problematyki „praw podmioto- wych”	369
6.8.3. Rola metodologiczna pojęcia „prawa podmiotowego” w szczegółowych naukach prawnych	372
7. Problemy teorii i polityki prawotwórstwa	374
7.1. Teoria a polityka prawotwórstwa	374
7.2. Czynniki kształtujące treść prawa	377
7.2.1. Sposób przejawiania się ekonomicznych i politycznych dążeń klasy panującej	377
7.2.2. Rola interesów całości społeczeństwa oraz rola kompro- misów klasowych w kształtowaniu prawa	381
7.2.3. Kształtowanie się treści prawa w społeczeństwie socja- listycznym	383
7.2.4. Rola tradycji w procesie prawotwórstwa	385
7.3. Problemy racjonalizacji procesu prawotwórstwa	388
7.3.1. Charakterystyka problemów	388
7.3.2. Ustalanie dotychczasowego stanu systemu prawnego oraz stanu faktycznego w dziedzinie poddawanej unor- mowaniu	390
7.3.3. Ustalanie skutków dotychczasowego unormowania praw- nego	393

7.3.4. Możliwości alternatywnego unormowania danej dziedziny spraw	395
7.3.5. Problemy oceny konkurencyjnych rozwiązań prawnych	398
7.4. Zasady prawotwórstwa	400
7.4.1. Dyrektywy merytorycznie ukierunkowujące działania prawotwórcze	400
7.4.2. Dyrektywy techniki legislacyjnej	403
7.5. Problemy kontroli procesu prawotwórczego	409
8. Problematyka badań nad działaniem prawa	412
8.1. Rodzaje problemów	412
8.1.1. Realizowanie a przestrzeganie prawa	412
8.1.2. Stosowanie prawa	415
8.1.3. Stosunek aktów stanowienia, stosowania i przestrzegania prawa	418
8.2. Czynniki wpływające na przestrzeganie prawa	423
8.2.1. Zestawienie podstawowych problemów	423
8.2.2. Problematyka badań nad znajomością prawa	424
8.2.3. Problematyka badań nad motywacjami przestrzegania prawa	431
8.2.4. Oceny norm prawnych jako czynnik kształtujący przestrzeganie prawa	433
8.2.5. Oddziaływanie na adresatów norm prawnych przez stwarzanie sytuacji przymusowej	440
8.2.6. Oddziaływanie sankcji zinstytucjonalizowanej na przestrzeganie norm prawnych	442
8.2.7. Oddziaływanie środowiska społecznego na przestrzeganie albo nieprzestrzeganie prawa	446
8.2.8. Efektywność formalna a efektywność merytoryczna normy prawnej	453
8.3. Czynniki kształtujące sposób stosowania prawa	456
8.3.1. Normy kompetencyjne a luz stosowania prawa	456
8.3.2. Luzy co do ustalania faktów	459
8.3.3. Luzy co do ustalania treści stosowanego prawa	466
8.3.4. Rola klauzul generalnych w stosowaniu prawa	471
8.3.5. Praworządność a efektywność stosowania prawa	476
9. Funkcje prawa	480
9.1. Pojęcie społecznej funkcji prawa	480
9.2. Klasowa funkcja prawa	484
9.2.1. Interpretacje tezy o klasowym charakterze prawa	484
9.2.2. Pojęcie interesu klasy panującej	486
9.2.3. Faktyczne funkcje prawa a pozory	490
9.2.4. Funkcje elementów prawa poprzedniej formacji	493
9.3. Prawo jako środek kontroli społecznej	496

9.3.1.	Pojęcie „kontroli społecznej”	496
9.3.2.	Precyzowanie norm postępowania	497
9.3.3.	Prawna instytucjonalizacja sankcji	498
9.4.	Prawo jako środek organizowania życia społecznego	499
9.4.1.	Współdziałanie spontaniczne a współdziałanie zorganizowane	499
9.4.2.	Struktury własnościowe	500
9.4.3.	Struktury administracyjne	502
9.4.4.	Inne struktury społeczne wyznaczane przez prawo	504
9.5.	Prawo jako środek oddziaływania ideologicznego	505
9.5.1.	Autorytet prawa	505
9.5.2.	Prawo jako czynnik uświadamiania interesów klasowych	507
9.5.3.	Wychowawcza funkcja prawa	508

Indeks rzeczowy	511
----------------------------------	------------